

วิเคราะห์แนวพระราชดำริในการจัดการศึกษา : โรงเรียนพรานหลวง
และโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่

โรงเรียนพรานหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์

โรงเรียนพรานหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์เป็นโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2457 เกิดจากแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในการที่จะให้ข้าราชการในกรมมหรสพได้รับการศึกษาวิชาทางด้านสามัญควบคู่ไปกับการเรียนศิลปะในด้านนาฏศิลป์ ดนตรี

ความเป็นมาของโรงเรียน

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสนพระทัยในศิลปะทางด้านนาฏศิลป์ ดนตรี เป็นอย่างยิ่ง ตั้งแต่ยังทรงดำรงพระอิสริยยศสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชโดยโปรดเกล้าฯ ให้มีการฝึกซ้อมโขนละครแก่เหล่ามหาดเล็กภายในวังสราญรมย์ ทรงโปรดให้ขอมิครุโขนจากเจ้าพระยา เทเวศน์วงศ์วิวัฒน์มาฝึกซ้อมมหาดเล็กและข้าราชการ โดยเรียกโขนโรงนี้ว่า "โขนสมัครงเล่น"

ภายหลังจากที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเสด็จขึ้นครองราชย์ไม่นาน ทรงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้กรมโขนและกรมพิณพาทย์มหาดเล็กที่มีมาตั้งแต่รัชกาลที่ 5 ไปขึ้นสังกัดในกรมมหรสพ โดยมีหลวงสิทธิไชยเวร (น้อย ศิลป์) เป็นผู้ควบคุมกรม¹ โดยกรมมหรสพนี้อยู่ในสังกัดกรมมหาดเล็ก ซึ่งมีหน้าที่ควบคุมฝึกหัดและจัดแสดงต่าง ๆ กรมมหรสพแบ่งเป็นกรมย่อย ๆ ได้แก่ กรมโขนหลวง กรมพิณพาทย์หลวง กองเครื่องสายฝรั่งหลวง และภายหลังได้รวมกรมช่างมหาดเล็ก ซึ่งมีหน้าที่ประดิษฐ์อุปกรณ์การแสดงในงานนาฏศิลป์เข้ามาด้วย ต่อมาเมื่อกรมมหรสพมีเด็กที่เป็นบุตรหลานข้าราชการในกรมมหรสพและบุคคลภายนอกเข้ามาฝึกหัดศิลปะทางด้านนาฏศิลป์ดนตรีเป็นจำนวนมาก พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริที่จะให้เด็กเหล่านี้ได้มีพื้นความรู้วิชาสามัญนอกเหนือจากการฝึกหัดโขน พิณพาทย์ ดนตรี เพื่อให้เป็นผู้มี

¹ ธนิต อยู่โพธิ์, โขน (พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, 2511), หน้า 63.

วิชาความรู้มิให้เป็นที่ยึดเหนี่ยวของบุคคลอื่น² จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างโรงเรียนขึ้นในบริเวณสวนมิสกวัน ดังปรากฏในหนังสือที่ 11/894 ลงวันที่ 28 กันยายน พ.ศ. 2457 เจ้าพระยาธรรมาธิกรณ์ กรมศิลปากรได้กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในเรื่องการสร้างโรงเรียนสอนหนังสือไทยในกรมมหรสพ ดังมีความตอนหนึ่งว่า

. . . ด้วยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าพระพุทธเจ้าจัดการสร้างโรงเรียนหนังสือไทย สำหรับสอนกุลบุตรในกรมมหรสพ ที่ข้างโรงโขนหลวงมิสกวัน 1 หลัง ซึ่งข้าพระพุทธเจ้าได้นำแบบขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย ต้องด้วยกระแสพระราชดำริแล้วนั้น ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานทำรายประมาณการสร้างโรงเรียนหลังนี้เป็นจำนวนเงิน 18,960 บาท แล้วอยู่ในบัญชีรายประมาณ 1 ฉบับกับแบบ 1 แผ่น ซึ่งได้ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายมาพร้อมกับหนังสือนี้ด้วยแล้ว . . .³

จากการศึกษาพบว่าในช่วงแรกที่เริ่มโปรดเกล้าฯ ให้ทางกรมศิลปากรออกแบบก่อสร้างอาคารเรียนในกรมมหรสพ (มหรสพ ตามการเขียนแบบเดิม) ยังมีได้ตั้งชื่อโรงเรียนแต่อย่างใด แต่ได้เข้าใจว่า "โรงเรียนสอนกุลบุตรในกรมมหรสพ" นี้คือโรงเรียนพรานหลวงนั่นเองและหนังสือของกรมศิลปากรที่ได้กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงราคาค่าก่อสร้างพร้อมแบบแปลนโรงเรียน ซึ่งแสดงให้เห็นทราบว่า พระองค์ทรงมีพระราชดำริในการตั้งโรงเรียนนี้พร้อมทั้งพระราชทานข้อแนะนำเกี่ยวกับแบบแปลนอาคารที่กรมศิลปากรได้นำทูลเกล้าฯ เสนอก่อนก่อนที่จะพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เป็นค่าก่อสร้าง อันแสดงความสำคัญที่พระองค์ทรงมีพระราชประสงค์ให้มีการเรียนการสอนหนังสือไทยให้แก่เยาวชนที่อยู่ในกรมมหรสพซึ่งเป็น

² จมื่นอมรรตรุณารักษ์ (แจ่ม สุนทรเวช), "โรงเรียนพรานหลวง กรมมหรสพ," สารานุกรม พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, หน้า 534.

³ กจช., ม.ร. 6๘/5.61 โรงเรียนสอนกุลบุตรในกรมมหรสพที่สวนมิสกวัน และโรงเรียนพรานหลวง เอกสารลงวันที่ 28 กันยายน พ.ศ. 2457.

การส่งเสริมและยกระดับความรู้ทางการศึกษาให้แก่บรรดาศิลปินเหล่านี้ นอกเหนือไปจากการแสดงและการเรียนทางศิลปะ

ความมุ่งหมายของโรงเรียน

โรงเรียนพรานหลวงนี้ ตั้งขึ้นจากแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นความสำคัญและจำเป็นของการศึกษาที่จะให้ผู้เข้ากรมมหรสพได้เรียนวิชาสามัญควบคู่ไปกับการเรียนวิชานาฏศิลป์และดนตรี ซึ่ง มนตรี ตราโมท ได้ให้สัมภาษณ์ว่า "พระองค์ได้เล็งเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษาที่จะให้ผู้เข้ากรมมหรสพ ได้เรียนวิชาสามัญควบคู่ไปกับวิชาดนตรีไทย จึงได้ตั้งโรงเรียนพรานหลวงขึ้น"⁴

โรงเรียนได้เปิดเมื่อวันศุกร์ที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2457 โดยพระราชทานนามโรงเรียนในกรมมหรสพนี้ว่า "โรงเรียนทหารกระบี่หลวง" ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาประสิทธิ์ศุภการ (ม.ล. เพ็ญ พึ่งบุญ ณ อยุธยา ภายหลังได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เลื่อนเป็น เจ้าพระยารามราชนพ) ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นผู้บัญชาการกรมมหรสพ เป็นผู้มาเปิดโรงเรียนแทนพระองค์⁵

ความเป็นมาของชื่อโรงเรียนทหารกระบี่หลวงนี้ เนื่องจากเมื่อพระองค์ทรงตั้งเสื่อป่าในปี พ.ศ. 2454 ทรงโปรดเกล้าฯ ให้บรรดาข้าราชการกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ ได้เข้าเป็นสมาชิกเสื่อป่าซึ่งมีชื่อพระราชทานประจำกรมกองนั้น ๆ ข้าราชการในกรมมหรสพก็เช่นกันได้เข้าสมัครเป็นเสื่อป่ากองพิเศษกองหนึ่งมีชื่อพระราชทานว่า "กองเสื่อป่าทหารกระบี่" ซึ่งเสื่อป่ากองนี้ได้ปฏิบัติกรรมาช้อมรบก็ดี การตั้งใจปฏิบัติในหน้าที่ราชการเป็นอย่างดีจึงเป็นที่โปรดปรานของพระองค์มาก และเป็นเหตุข้อหนึ่งที่ทำให้มีผู้นิยมพาศูทรหลานมาสมัครเข้าเรียนในกรมมหรสพ

⁴สัมภาษณ์ มนตรี ตราโมท อ่างถึงใน มาศสุภา สีสุทอง "พัฒนาการของการศึกษาราชชีพ, หน้า 52 ดนตรีไทยในสมัยรัตนโกสินทร์," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาอุดมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531).

⁵สูตร สุนทรายน, "โรงเรียนพรานหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์," มานวสาร 7 (มกราคม 2527):26.

เป็นจำนวนมาก⁶ การที่ได้ชื่อว่า ทหารกระบี่ มีผู้กล่าวว่า "การที่ทรงนำเอาคำว่า กระบี่ มาใช้ในที่นี้ก็เพราะทหารกระบี่เป็นทหารของ "พระราม" ในเรื่องรามเกียรติ์ที่ใช้ในการแสดง โขนและการใช้พระนามของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมักแทนพระองค์ว่า "ราม" นั้นหมายถึงทหารกระบี่นี้เป็นเหล่าข้าราชการบริพารของพระองค์⁷

มนตรี ตราโมท ซึ่งเป็นนักเขียนเก่าโรงเรียนพรานหลวงได้เพิ่มเติมในเรื่องทหาร กระบี่ว่า "คำว่า กระบี่ แปลว่า ลิง ทหารกระบี่ หมายถึงทหารวานรของพระราม เช่น สุครีพ พาลี องคต พญานาญ ฯลฯ เป็นต้น ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสมมุติพระองค์ท่านเป็น "พระราม" ดังที่เคยทรงลงพระปรมาภิไธยว่า "ราม" หรือ "ราม ป.ร."⁸

ต่อมาเมื่อทรงก่อตั้งกรมเสื่อป่าพรานหลวงรักษาพระองค์ขึ้น พ.ศ. 2458 กองเสื่อป่า ทหารกระบี่จึงได้กลายมาเป็นเสื่อป่าพรานหลวงรักษาพระองค์ โรงเรียนจึงได้รับพระราชทานชื่อ ใหม่เป็นโรงเรียนพรานหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์แห่งที่ 3 ซึ่งมีโรงเรียนมหาดเล็กหลวงและโรงเรียนราชวิทยาลัย อยู่ก่อนหน้าแล้ว

อาคารสถานที่เรียน

โรงเรียนพรานหลวง ตั้งอยู่ในบริเวณสวนมิสกวัน ด้านถนนพิษณุโลก มีลักษณะเป็น อาคารไม้สักชั้นเดียว⁹ มีห้องจำนวน 3 ห้อง ตอนกลางมีบันไดใหญ่ขึ้นไป ซึ่งเป็น ห้องพักครู ห้องสมุดและห้องเก็บอุปกรณ์ต่าง ๆ¹⁰ และมีห้องเรียนจำนวน 2 ห้อง หรือให้เห็นภาพชัดเจน

⁶ชนิต อยู่โพธิ์, โขน, หน้า 69.

⁷จมีนอมรดรุณารักษ์, "การศึกษาของชาติตอน 1" พระราชกรณียกิจสำคัญใน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เล่ม 8, (พระนคร : คุรุสภา, 2513), หน้า 218.

⁸มนตรี ตราโมท, "โรงเรียนพรานหลวง โรงเรียนเก่าของข้าพเจ้า," มานวสาร 10(พฤศจิกายน 2530): 66.

⁹กจ., ม.ร.6๘/5.70 โรงเรียนสอนกุลบุตรในกรมมหรสพที่สวนมิสกวันและ โรงเรียนพรานหลวงเรื่อง "บัญชีแสดงรายการก่อสร้างลงวันที่ 28 กันยายน พ.ศ.2457".

นักเรียนเก่าโรงเรียนพรานหลวงได้บรรยายลักษณะอาคารโรงเรียนดังนี้

. . . มีชั้นเดียวประกอบบันไดใหญ่ขึ้นหน้าโรงเรียนมีห้องเรียนรวม 2 ห้อง
ตอนกลางเป็นห้องพักครู และห้องสมุด ต่อจากห้องกลางเป็นห้องอาจารย์ใหญ่
และห้องรับประทานอาหารของครู ระหว่างห้องกลางและห้องเรียน มีระเบียง
ทางเดินถึงกัน ต่อจากระเบียงด้านหลังโรงเรียนมีบันไดขึ้นลงทั้ง 2 ด้าน. . .¹¹

ส่วนภายในเรือนนอนของนักเรียนได้แบ่งเป็น 4 คณะซึ่งเรียกชื่อคณะตามนามอาจารย์
ผู้ปกครองดูแล ดังนี้คือ

1. คณะประสาธ
2. คณะประสิทธิ์
3. คณะวิศาล
4. คณะวิเศษ¹²

หลักสูตรการเรียนการสอน

การสอนวิชาสามัญได้สอนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ โดยมุ่งอบรมให้นักเรียน
มี "ความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์" ให้รู้จักรักษากิริยามารยาท อ่อนน้อมแก่ผู้ใหญ่ มีความ
ซื่อสัตย์สุจริต มีความสามัคคี อบรมให้เป็นคนดีมีศีลธรรม จรรยาธรรมเป็นหลัก¹³ การกำหนด
วิชาต่าง ๆ นี้ มิได้ยึดตรงตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการ แต่จะเลือกให้มีความเหมาะสมกับเวลา
และประโยชน์ของนักเรียน "โดยขึ้นอยู่กับความเห็นขององค์พระอุปถัมภ์และอาจารย์ผู้สอน"¹⁴

¹⁰สัมภาษณ์ ชูบ ยุวกะนิษฐ์, นักเรียนเก่าโรงเรียนพรานหลวง, วันที่ 1 กุมภาพันธ์
2538.

¹¹ผู้ตร สุนทรายน, มานวสาร 7(มกราคม 2527):25.

¹²"ประกาศกรมมหาดเล็ก ณ วันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2460,"ราชกิจจานุเบกษา,
34 (พ.ศ. 2460): 3863.

¹³ผู้ตร สุนทรายน, มานวสาร 7(มกราคม 2527):26.

¹⁴สัมภาษณ์ ช่วย สุนทรามัต และชูบ ยุวกะนิษฐ์, วันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2538.

ในเรื่องการจัดหลักสูตรนี้ วรชาติ มีชูบท ได้ให้ทัศนะว่า "การจัดหลักสูตรเป็นรูปแบบของโรงเรียนพรานหลวงเอง แม้ว่า ฉัตร สุนทรายน นักเรียนเก่าพรานหลวงท่านหนึ่งได้บรรยายว่าเป็นหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการก็ตาม แต่ก็ได้มีการเลือกปรับบางวิชาให้มีความเหมาะสมกับนักเรียนที่จะต้องศึกษาฝึกซ้อมวิชาทางศิลปะไปด้วย"¹⁵

เนื่องจากการสอนภายในโรงเรียนนี้ได้จัดเป็น 2 ระบบคือ หลักสูตรสามัญและศิลปะ หลักสูตรสามัญนี้มีครูจากกระทรวงศึกษาธิการมาเป็นอาจารย์ผู้สอน ส่วนวิชาศิลปะซึ่งได้แก่วิชาทางนาฏศิลป์ ดนตรีไทย ดนตรีสากลนั้น จะเป็นครูที่รับราชการอยู่ในกรมมหรสพเป็นผู้สอน

การเรียนการสอนจัดแบ่งนักเรียนเป็น 6 ชั้น คือชั้น 1 ถึง 6* กำหนดการเรียนวิชาสามัญไว้สัปดาห์ละ 2 วัน โดยแบ่งเป็น¹⁶

1. วันจันทร์ - วันพฤหัสบดี ชั้น 1 - 2
2. วันอังคาร - วันศุกร์ ชั้น 3 - 4
3. วันพุธ - วันเสาร์ ชั้น 5 - 6

ที่ได้แบ่งระดับไว้เช่นนี้ เนื่องจากปรับให้เหมาะสมกับจำนวนนักเรียนที่จะมีชั้นละประมาณ 30 คน เรียนสัปดาห์ละ 2 วัน และอาคารเรียนที่มีห้องเรียนอยู่ 2 ห้อง จึงต้องแบ่งกันเรียนชั้นละ 2 วัน

นอกเหนือจากการเรียนวิชาสามัญจำนวน 2 วันแล้ว ที่เหลืออีกจำนวน 4 วัน จะเป็นการฝึกซ้อมวิชาศิลปะ เช่น ผู้ที่เรียนโขนก็ฝึกเดินเสาทั้ง 4 วัน

การเรียนวิชาศิลปะ

การเรียนวิชาสามัญจะเรียนที่อาคารเรียนในสวนมิสกะวันส่วนวิชาศิลปะต่างๆ จะต้องย้ายไปเรียนตามสถานที่ตั้งกรมกองนั้น ๆ กล่าวคือ¹⁷

1. กรมโขนหลวง อยู่ในสวนมิสกะวัน

¹⁵สัมภาษณ์ วรชาติ มีชูบท, วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2538.

* (นับตั้งแต่ระดับประถมปีที่ 1-2-3 และมัธยม 1-2-3).

¹⁶ฉัตร สุนทรายน, อ้างแล้ว, หน้า 27.

¹⁷ฉัตร สุนทรายน, อ้างแล้ว, หน้า 27.

2. กรมปศุสัตว์หลวง อยู่ในบริ เวณวังจันทร์ข้างกรมกองบัญชาการกรมมหรสพ
3. กองเครื่องสายฝรั่งหลวง อยู่ในราชตฤณามัยสมาคม

ตารางเรียนประจำวัน

โรงเรียนพรานหลวงจัดเป็นโรงเรียนประจำ ดังนั้นจึงมีระบบการจัดตารางเวลา เช่นเดียวกับโรงเรียนมหาดเล็กหลวงและราชวิทยาลัย โดยมีสัญญาณเรียกเป็นเสียงดนตรี ในการ "เป่ามตรปลูก เป่ามตรนอน"¹⁸ มีการจัดเวลาดังนี้

- 5.30 น. เป่ามตรปลูกฝึกหัดแถวแบบทหารและการบริหารและกีฬาต่าง ๆ
โดยกีฬาฟุตบอลจะฝึกมากเป็นพิเศษ
- 7.30 น. เลิกการฝึก อาบน้ำแต่งตัว
- 8.00 น. เป่ามตรเข้าแถวรับประทานอาหาร
- 9.00 น. เข้าเรียนและฝึกหัดวิชาที่ตนสมัคร
- 13.00 น. ช่วงบ่าย นักเรียนยกไปฝึกวิชาที่ตนสมัครยังที่ตั้งของกรมกองต่าง ๆ

ส่วนในช่วงเย็น มีการเปลี่ยนชุดฝึกซ้อมกีฬา รับประทานอาหารเย็น และพักผ่อนจนกระทั่ง

- 20.00 น. มีการประชุมเรียกชื่อ อบรม สวดมนต์
- 21.00 น. เป่ามตรสัญญาณนอน¹⁹

จะสังเกตได้ว่าการจัดระเบียบตารางเวลาเช่นนี้ เป็นการฝึกให้นักเรียนมีระเบียบวินัยและการเน้นฝึกวิชาทหาร ตลอดจนการเป่ามตร ในการบอกเวลาต่าง ๆ ดังเช่น การฝึกทหาร ทำให้ได้ข้อพิเคราะห์บางส่วนว่า เหตุใดจึงต้องเน้นการฝึกหัดทำทหาร การกีฬา ให้แก่เหล่านักเรียนพรานหลวง ซึ่งข้อสังเกตนี้ให้นักเรียนเก่าพรานหลวงบางท่านได้ให้สัมภาษณ์ว่า "การฝึกทำทหารและกีฬาแก่นักเรียนพรานหลวงซึ่งเป็นนักเรียนในกรมมหรสพนี้เนื่องจากนักเรียนพราน

¹⁸สัมภาษณ์ ชูบ ยุวกะนิษฐ์, วันที่ 12 พฤศจิกายน 2537.

¹⁹ตัดแปลงจาก จัตร สุนทรายน, อ่างแก้ว, หน้า 27 และมนตรี ตราโมท, อ่างแก้ว, หน้า 67.

โดยเฉพาะพวกที่ฝึกด้านโขนละครจะมีความแข็งแรง มีกำลังขาที่แข็งแรง จากการฝึกเดินเสาทุก วันนั่นเอง”²⁰

กิจกรรมเสริมหลักสูตร : ซ้อมรบเสื่อป่า

นอกจากการเรียนวิชาสามัญวิชาศิลปะแล้วยังจะต้องฝึกเสื่อป่าด้วย โดยมีรูปแบบ ของนักเรียนทหารกระบี่หลวง (ก่อนที่จะเปลี่ยนเป็นโรงเรียนพรานหลวง) ดังนี้

เครื่องแบบของนักเรียนทหารกระบี่หลวงใช้เสื้อขนยาวสีน้ำเงิน อินทรธนูเกลียวสีแดง กางเกงขาสั้นสีทากี้ หมวกปีกสีน้ำตาล พับปีกด้านขวามือ ดอกจันทร์สีน้ำเงินสลักสีขาวติดที่ปีกพับ ผ้าผูกคอสีขาวที่หน้าอก เสื่อด้านซ้ายติดตัวหมวนทำด้วยเงิน เข็มขัดสีน้ำตาล ถุงเท้าและรองเท้า สีดำ ในการปกครองทางเสื่อป่านักเรียนทหารกระบี่หลวงต้องขึ้นกับกรมนักเรียนเสื่อป่าหลวงใช้ เครื่องแบบเหมือนกันหมด เครื่องแบบของนักเรียนทหารกระบี่หลวงจึงยกเลิกไป โดยใช้เครื่อง แบบนักเรียนเสื่อป่าหลวงแทน เครื่องแบบนักเรียนเสื่อป่าหลวงใช้เสื้อขนยาวสีดำ กางเกงขาสั้น สีดำ หมวกหนีบพื้นล่างสีดำ พื้นบนสีแดง ผ้าผูกคอพื้นสีดำ ขอบสีแดง อินทรธนูครอบ่าสีแดงคาด สีเหลือง ถุงเท้าและรองเท้าสีดำมีอักษรย่อติดที่อินทรธนู ตามเหล่าของโรงเรียนในพระบรม- ราชูบัณเฑาะว์ดังนี้

1. โรงเรียนมหาดเล็กหลวง อักษรย่อ ม.
2. โรงเรียนราชวิทยาลัย " ร.
3. โรงเรียนทหารกระบี่หลวง อักษรย่อ ก.

อนึ่ง เมื่อตั้งกรมเสื่อป่าพรานหลวง ร.อ.ขึ้น นักเรียนทหารกระบี่หลวงจึงได้เปลี่ยน ชื่อเป็นนักเรียนพรานหลวง และได้โอนสังกัดเฉพาะกิจการเสื่อป่าจากกรมนักเรียนเสื่อป่ามาขึ้น กับกรมเสื่อป่าพรานหลวง ร.อ. โดยเปลี่ยนเครื่องแบบใหม่ เหมือนเครื่องแบบนักเรียนเสื่อป่า แต่เปลี่ยนเป็นสีเขียวทั้งหมด ส่วนอินทรธนูใช้สีขาวคาดกลาง ถุงเท้าและรองเท้าสีน้ำตาล²¹

การดูแล

²⁰สัมภาษณ์ ชูบ ยูวกะนิษฐ์ และช่วย สุนันธมัต, วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2538.

²¹จมีนอมรดรุณารักษ์, "การศึกษาของชาติตอน 2," หน้า 219-220.

นักเรียนพรานหลวงได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าให้นักเรียนตามเสด็จฯ ไปดูการเล่นในงานต่าง ๆ เช่นที่โรงละครสวนจิตรลดา โรงละครสวนศิลาวัลย์ เวทีท่าवासูกกรี ฯลฯ โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้นักเรียนรับความรู้ มีประสบการณ์ในการแสดงนาฏศิลป์ประเภทต่าง ๆ อันจำเป็นต่อการเรียนการสอนอย่างยิ่ง

การกีฬา

นักเรียนพรานหลวงได้ชื่อว่ามีความสามารถทางการเล่นกีฬาเป็นอย่างมากโดยเฉพาะกีฬาฟุตบอล เนื่องจากมีครูผู้สอนบางท่านมีความชำนาญในกีฬาประเภทนี้ บางท่านก็ได้เป็นนักกีฬาฟุตบอลทีมชาติ วรชาติ มีชูบท ได้ให้ทัศนะว่า เนื่องจากบรรดาครูและนักเรียนพรานหลวง โดยเฉพาะที่เรียนixonจะมีกำลังขาที่แข็งแรงมาก ทำให้เล่นกีฬาฟุตบอลได้ดี"²²

ความชำนาญในการกีฬาโดยเฉพาะฟุตบอลนี้ นักเรียนพรานหลวงได้สร้างชื่อเสียงในการแข่งขันชนะโรงเรียนอื่น ๆ อยู่เสมอ โดย ฉัตร สุนทรายน ได้บรรยายการแข่งขันฟุตบอลซึ่งถ้อยน้อยนักรบ ณ พระราชวังสนามจันทร์ ในปี พ.ศ. 2463 ไว้ตอนหนึ่งว่า

. . .กลางค่าย (ค่ายหลวงบ้านโป่ง จ.นครปฐม) มีสนามฟุตบอลสำหรับการแข่งขันฟุตบอลซึ่งถ้อยเหล่าเสือป่าหลวงระหว่างราชนักราบเบาและการแสดงต่าง ๆ ของเสือป่า ถวายทอดพระเนตร...ในการแข่งขันฟุตบอลครั้งนี้ (พ.ศ. 2463) ล้นเกล้าฯ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรทุกครั้งที่มีการแข่งขันฟุตบอลคู่แรกที่เริ่มการแข่งขันได้ทรงเชิญลูกฟุตบอลเป็นปฐมฤกษ์...ถึงวันซึ่งถ้อยน้อยนักรบ ชุดฟุตบอลพรานหลวงใช้ชุดสีเขียวทั้งชุด ชุดฟุตบอลราบลองใช้กางเกงสีดำใส่เสื้อสีแดงได้ยื่นเข้าแถวรับเสด็จฯอยู่หน้าที่ประทับพร้อมผู้ตัดสินและผู้กำกับเส้น ล้นเกล้าฯ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินจากพระตำหนักชาติมิ่งคณาสน์

²²สัมภาษณ์ วรชาติ มีชูบท, วันที่ 27 มกราคม พ.ศ. 2538.

พร้อมด้วยพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวัลลภาเทวีและข้าราชการ. . . 23

การบริหารและการจัดการ

เนื่องจากโรงเรียนพรานหลวงเป็นโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในกรมมหรสพ ซึ่งกรมมหรสพเป็นกรมหนึ่งในสายงานการบังคับบัญชาของสภาจางวางมหาดเล็กโดยมีพระยาประสิทธิ์ศุภการผู้สำเร็จราชการสภาจางวางมหาดเล็กเป็นผู้บังคับบัญชา จนภายหลังมีแผนกรมโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ขึ้นใน พ.ศ. 2460²³ เป็นฝ่ายดูแลและจัดการบริหารงานเกี่ยวกับธุรการต่าง ๆ ให้แก่บรรดาโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์

บุคลากรทางการศึกษา : ครูและอาจารย์

ครูที่สอนในโรงเรียนพรานหลวงได้แบ่งเป็น 2 ด้านคือ ครูฝ่ายวิชาสามัญและครูวิชาศิลปะ ดังมีรายชื่อดังนี้²⁴

1. ครูชวน เอกะโรหิต เป็นครูใหญ่ ต่อมาเป็นอาจารย์ใหญ่ ครั้งสุดท้ายได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น พระนนทพรคพลานุสิษฐ์
2. หลวงนนทพิทยพิลาศ (เอวัน วาระศิริ) ผู้ช่วยครูใหญ่ ภายหลังย้ายไปรับราชการประจำกรมบัญชาการกลางมหาดเล็ก ต่อมาได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น พระยาวาระศิริ
3. ครูเพิ่ม เมฆประสาธ ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นหลวงประสาธนนทริท ภายหลังได้ย้ายไปรับราชการแผนกตั้งเครื่องกองมหาดเล็ก ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น พระดรุณรักษา
4. ครูเชียร วรธีระ ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น หลวงวิเศษธีรการ ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ฝ่ายปกครอง
5. ครูแดง หงษ์วิณะ ต่อมาได้ย้ายไปรับราชการที่โรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่ ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น หลวงสนธิ์รักษา

²³จัตรา สุนทรายน, "การแข่งขันฟุตบอลชิงถ้วยน้อยนักรบ ณ พระราชวังสนามจันทร์ พ.ศ. 2463," มานวสาร 7(กรกฎาคม 2527): 40-41.

²⁴จัตรา สุนทรายน, อ้างแล้ว, หน้า 26-27.

6. ครูทับ ปิตะนิละผลิน ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นหลวงประสิทธิ์นันทเวท ได้ย้ายไปรับราชการที่โรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่เป็นการชั่วคราว ภายหลังได้ย้ายกลับมาเป็นครูสอนที่เดิม

7. ครูสำลี จุโพทก ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น หลวงวิศาลธีระกร ภายหลังได้เปลี่ยนนามสกุลตามราชทินนามเป็น "วิศาลธีระกร"

ต่อมาได้เพิ่มครูอีก 2 ท่านคือ

1. ครูสิ้น โรจนะสมิต ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น หลวงนนทพิทยพิลาศ

2. ครูอัน กัณห์สุด ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น ขุนประสาธนนทวิท

บรรดาครูที่สอนในโรงเรียนพรานหลวง ได้ปรากฏหลักฐาน แสดงเงินเดือนของครูบางท่านดังนี้²⁵

1. จำพระนนทพรคพสถานุสิขฐ์ (อาจารย์ใหญ่)	เงินเดือน	160 บาท
2. รองหุ้มแพรหลวงประสิทธิ์นันทเวท	"	80 บาท
3. รองหุ้มแพรหลวงวิศาลธีระการ	"	60 บาท
4. รองหุ้มแพรหลวงนนทพิทยพิลาศ	"	80 บาท
5. มหาดเล็กพิเศษ ขุนประสาธนนทวิท	"	55 บาท

การรับนักเรียน

การรับนักเรียนพรานหลวง มี 2 ทางคือ

1. รับสมัครผู้เรียนเข้าเรียนในโรงเรียนพรานหลวง (โดยมากจะเป็นการฝากเข้าเรียนกับผู้รู้จักในกรมมหรสพ

2. ผู้ที่รับราชการทำงานอยู่ในกรมมหรสพ (มีสิทธิ์เข้าศึกษาในโรงเรียนทุกคน)²⁶

นักเรียนพรานหลวงเมื่อเข้าศึกษาในโรงเรียนพรานหลวงจะได้รับแจกหนังสือเรียนตลอดจนมีหีบเหล็ก 1 ใบ ผ้านุ่งผ้าพัน 2 ผืน เสื้อในขาว 2 ตัวกับเครื่องแต่งกายนักเรียนพรานปีละ 2 ชุด พร้อมทั้ง "เตียงนอนหมอนมุ้ง อาหารบริบูรณ์"²⁷

²⁵ กช., ศธ 57/1 "ข้าราชการโรงเรียนพรานหลวง ปีพ.ศ.2468".

²⁶ สัมภาษณ์ มนต์ศรี ตราโมท อ้างจาก มาศสุภา สีสุทอง, หน้า 52.

²⁷ ธนิศ อยู่โพธิ์, อ้างแล้ว, หน้า 70-71.

จากการศึกษาพบว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีแนวพระราชดำริที่จะส่งเสริมการศึกษาของกลุ่มบุตรเป็นอย่างมาก ไม่จำกัดพื้นฐานความรู้ และอาชีพ ดังเช่นโรงเรียนพรานหลวงที่ทรงมีพระราชประสงค์ให้ถือว่าศิลปินเหล่านี้ ต้องมีวิชาความรู้ติดตัว เนื่องจากการเห็นความสำคัญของการศึกษาสำหรับประชาชนทุกคน มีจำกัดเฉพาะบุตรหลานข้าราชการพ่อค้าที่มีฐานะแต่อย่างใดแต่เป็นการแสดงให้เห็นว่า คนในชาติทุกคนต้องมีความรู้ ต้องมีการศึกษา เพื่อนำความรู้ที่ได้มาปรับใช้ให้เกิดคุณประโยชน์ต่อวิถีชีวิตและงานที่กระทำอยู่นักเรียนพรานหลวงเมื่อเข้าศึกษาในโรงเรียนแล้วแทบจะไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ เลย ส่วนใหญ่จะพระราชทานให้ทั้งสิ้น และบรรดาผู้ที่เข้ารับราชการจะได้เงินเดือน ๆ ละประมาณ 6 บาท เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายเล็ก ๆ น้อย ๆ เวลาที่นักเรียนต้องออกแสดง หรือช่วยราชการในกรมมหรสพ²⁸

โรงเรียนพรานหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์ได้ทำหน้าที่ผลิตศิลปินหลากหลายสาขาอาชีพมากกว่าคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติอย่างมากมาย เช่น

1. ทางด้านนาฏศิลป์ ได้แก่ นายรงภักดี (เจียร จารุจรณ)
2. ทางด้านดนตรีไทย ได้แก่ มนตรี ตราโมท ศิลปินแห่งชาติ
3. ทางด้านดนตรีฝรั่ง (สากล) ได้แก่ พระเจนดุริยางค์ เอื้อ สุนทรสนาน

นอกจากการเข้าทำงานตามที่ได้ศึกษามาแล้ว ยังมีนักเรียนเก่าพรานหลวงอีกหลายท่านที่ได้เลือกศึกษาต่อและประกอบอาชีพที่ไม่เกี่ยวข้องกับศิลปะนาฏศิลป์ดนตรีเลย เช่น ดร.คลุ้ม วัชโรบล

หลังจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จสวรรคตในช่วงปลายปี พ.ศ. 2468 ประเทศไทยได้รับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจฝืดเคืองทำให้มีการตัดค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ยุบบางกรมกองบ้าง โรงเรียนพรานหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์ได้รับผลกระทบจากภาวะการณ์ต่าง ๆ เช่นกัน กล่าวคือมีหนังสือที่ 55/2543 กรมบัญชาการกลางมหาดเล็กลงวันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2468 ถึงเจ้าพระมเหศวร ราชเลขาธิการในเรื่องที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริให้โอนโรงเรียนมหาดเล็กหลวงกรุงเทพกับโรงเรียน

²⁸ สัมภาษณ์ ช่วย สุกนธมัต, นักเรียนเก่าพรานหลวง, 1 เมษายน พ.ศ. 2538.

ราชวิทยาลัยไปขึ้นกระทรวงศึกษาธิการนั้น เจ้าพระยารามราฆพได้เสนอว่า โรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ยังมีอีก 2 แห่งคือ โรงเรียนพรานหลวงและโรงเรียนมหาดเล็กหลวงสาขาเชียงใหม่ก็ควรโอนไปสังกัดกระทรวงศึกษาธิการด้วยเช่นกัน²⁹ ซึ่งมีบันทึกเจ้าหน้าที่กรมราชเลขาธิการตอบว่า "โรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่ตกลงให้เลิกในปลายปีนี้ ตั้งแต่รัชกาลที่ 6 แล้วส่วนโรงเรียนพรานหลวง ไม่สู้จะปรากฏเป็นล่ำเป็นสัน" และมีพระราชกระแสของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า "โรงเรียนพรานหลวงนั้น จะโอนไปให้กระทรวงศึกษาธิการก็เปลืองเงินมากนักในเวลาขาดแคลน ควรเลิกเสียเหมือนกัน"³⁰

ในที่สุด โรงเรียนพรานหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์ได้ยุบเลิก เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2469 ตัวอาคารโรงเรียน และโรงโขนหลวง ที่สวนมิสกวันได้รื้อถอนจนหมด ปัจจุบันเป็นที่บัญชาการกองกำลังรักษาพระนคร ส่วนที่พัสดุและคณะนักเรียนในวังจันทร์ก็ได้รื้อลงเป็นหอประชุมครุสภาและกระทรวงศึกษาธิการ

ด้วยข้อจำกัดของการวิจัยที่หลักฐานข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับโรงเรียนพรานหลวงมีก็น้อยมากทำให้ข้อมูลเกี่ยวกับโรงเรียนขาดไปในบางส่วน แต่ก็ได้ข้อมูลเพิ่มเติมจากนักเรียนเก่าโรงเรียนพรานหลวงและผู้เกี่ยวข้องใกล้ชิดหลายท่านจึงทำให้พอจะทราบข้อมูลเพิ่มเติมนอกเหนือจากเอกสารต่าง ๆ

แม้ว่าโรงเรียนพรานหลวงจะ เลิกและรื้อถอนจนไม่หลงเหลืออีกแล้วก็ตาม แต่บรรดานักเรียนเก่าพรานหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์ ก็ได้คงความจงรักภักดี ความกตัญญู ฯลฯ ที่ได้รับการฝึกอบรมมาจากสถานที่แห่งนี้ ได้กล่อมเกลากลับนิสัยใจคอให้เป็นผู้มีคุณธรรมมีความเป็นลูกผู้ชาย เป็นสุภาพบุรุษของสังคมและยังคงมีความรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณขององค์สมเด็จพระผู้ก่อตั้งโรงเรียนพรานหลวงอยู่เสมอ ดังในบทร้องของกรมเสื่อป่าพรานหลวงรักษาพระองค์ ดังนี้

²⁹ กจช., ม.ร. 6๔4/15 โรงเรียนมหาดเล็กหลวงมณฑลพายัพ "หนังสือเจ้าพระยารามราฆพเลขที่ 55/2543 ลงวันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2468 ถึงเจ้าพระยามหิธร".

³⁰ เรื่องเดียวกัน.

บทร้องของกรมเลื่อป่าพรานหลวงรักษาพระองค์

เพลงโยนดาบ

ข้าเจ้าพลาญกรมพรานหลวง	ทั่วทั้งบวงบานพลกระปีศรี
เป็นข้าพระรามธิบดี	ศรีสินทรราชของชาติไทย
อันพระองค์ทรงพระกรุณา	แก่เหล่าข้าหาใครจะเปรียบได้
จึงสุขสำราญบานใจ	บ่มีได้เดือดร้อนสักเวลา
ขอมอบกายถวายไว้เป็นนิตย์	มอบชีวิตเลือดเนื้อเพื่ออาสา
กันภัยมิให้ฟ้องพระบาท	ขอเป็นข้าทรงธรรมจันวันตาย ๓ ³¹

จากเนื้อร้องนี้แสดงให้เห็นถึงความจงรักภักดีของเหล่านักเรียนพรานหลวงที่มีต่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวและด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณจนสามารถพลีชีพเพื่อปกป้ององค์พระ เจ้าอยู่หัวให้สมกับคำว่า "เป็นข้าทรงธรรมจันวันตาย"

โรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่

โรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่ จัดเป็นโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว แห่งที่ 4 นับจากการสถาปนาโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ของพระองค์คือ

1. มหาดเล็กหลวง(กรุงเทพ)
2. โรงเรียนพรานหลวง
3. โรงเรียนราชวิทยาลัย
4. โรงเรียนมหาดเล็กหลวงจังหวัดเชียงใหม่

³¹ฉัตร สุนทรายน , อ่างแก้ว , หน้า 25.

ความเป็นมาและความมุ่งหมายของการก่อตั้งโรงเรียนมหาดเล็กหลวงในมณฑลพายัพ

ความสำคัญของมณฑลพายัพ

มณฑลพายัพเป็นดินแดนเหนือสุดของประเทศไทยประกอบด้วยหัวเมืองประเทศราช 6 หัวเมืองคือ นครเชียงใหม่ นครลำปาง นครลำพูน แพร่ น่าน และเถิน*มีที่บัญชาการมณฑลในนครเชียงใหม่³² การศึกษาในมณฑลพายัพขณะนั้นยังไม่มีโรงเรียนแพร่หลายและโรงเรียนที่ได้จัดตั้งโดยกระทรวงธรรมการก็ดี หรือประชาชนร่วมใจกันจัดทำ ยังไม่ถึงระดับสูงและดีพอที่จะฝึกฝนอบรมกุลบุตรให้ได้รับความรู้และความสามารถเพียงพอกับความต้องการของประเทศ นอกจากการขาดแคลนสถานศึกษาแล้ว มีปัจจัยมูลเหตุอื่น ๆ ทำให้ต้องมีการสถาปนารโรงเรียนมหาดเล็กหลวง เชียงใหม่ซึ่งมีความแตกต่างจากโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์แห่งอื่นดังนี้

1. มูลเหตุจากการคุกคามของจักรวรรดินิยมตะวันตก

เป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงของมณฑลพายัพ โดยเฉพาะอิทธิพลของอังกฤษที่เพิ่มขึ้นเป็นลำดับ นับตั้งแต่ภายหลังจากอังกฤษได้รับชัยชนะในสงครามระหว่างอังกฤษกับพม่าจนสามารถปกครองประเทศพม่าได้ ทำให้อังกฤษมีความสัมพันธ์กับมณฑลพายัพมากขึ้น³³ เนื่องจากมณฑลพายัพอุดมด้วยทรัพยากรป่าไม้ที่มีความสำคัญและมีมูลค่ามหาศาลทำให้คนอังกฤษและคนในบังคับอังกฤษมีความสนใจ ที่เข้ามาดำเนินสัมปทานป่าไม้ในบริเวณนี้มากขึ้น นับตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา ทำให้กิจการป่าไม้ได้ขยายออกไปอย่าง

* กระทั่งถึงปี พ.ศ. 2476 คณะราษฎรได้ยุบเลิกระบบเทศาภิบาลในมณฑลพายัพ ทำให้มีฐานะ เป็นเพียงจังหวัดเช่นเดียวกับจังหวัดอื่น ๆ ปัจจุบัน คือบริเวณ 8 จังหวัดในภาคเหนือของไทยได้แก่จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน พะเยา และแม่ฮ่องสอน

³² วิบูลย์ ทานุชิต, "การปฏิรูปการศึกษาในมณฑลพายัพ (พ.ศ. 2442-2476)," (วิทยานิพนธ์ปริญญา การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ , 2528), หน้าบทนำ.

³³ สรัสวดี ประยูรเสถียร, "การปฏิรูปการปกครองมณฑลพายัพ (พ.ศ. 2436-2476)," (ปริญญาโท กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2523), หน้า 65.

รวดเร็วและมากมาย จึงเกิดกรณีพิพาทระหว่างคนในบังคับอังกฤษกับเจ้าผู้ครองนคร เนื่องจาก การขาดความระมัดระวังในการให้สัมพันธภาพไม่เสมอ³⁴ ได้มีส่วนสำคัญที่ทำให้กงสุลอังกฤษ เข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้องในการเจรจาความระหว่างไทยกับอังกฤษเป็นอย่างมาก จนบางครั้ง แสดงท่าทีคุกคามรัฐบาลไทย และเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่อย่างเปิดเผย ทำให้รัฐบาลไทย ต้องรีบเข้ามาดำเนินการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงดินแดนในส่วนนี้ทุกวิถีทางทั้งในด้านการเมือง การปกครองการป้องกันทางทหาร และมีความสำคัญต่อการดำเนินการจัดการศึกษาในมณฑลนี้ ดังจะกล่าวต่อไป

2. การขาดความเป็นเอกภาพในการปกครอง

เนื่องจากการห่างไกลการคมนาคม การขาดความรู้และการศึกษา ทำให้ราษฎรที่อยู่ ตามหัวเมืองต่าง ๆ ในมณฑลพายัพมีความไม่แน่ใจว่าคนเป็นสมาชิกกลุ่มใดของสังคมหรือของชาติ ใดกันแน่และราษฎรยังมีความรู้สึกแบ่งแยกเป็นคนละพวกกับชาวไทยส่วนอื่นในพระราชอาณาจักร นับเป็นอุปสรรคต่อนโยบายของรัฐเป็นอย่างมาก

3. การขาดแคลนบุคลากร

นับแต่มีการจัดระบบบริหารราชการส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่นที่มีมาตั้งแต่รัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงมีความจำเป็นและความต้องการคนในท้องถิ่นที่มี ความรู้ช่วยเหลือในการดำเนินการบริหารราชการในแต่ละท้องถิ่นจึงจำเป็นต้องจัดตั้งโรงเรียน เพื่อให้การศึกษาแก่ราษฎรก่อน โดยในขั้นแรกผู้ที่เข้ารับการศึกษาคือบรรดาบุตรหลาน เจ้านายในมณฑลพายัพฝึกหัดเล่าเรียนในวิชาต่าง ๆ³⁵

³⁴พรพวรรณ จงวัฒนา, "กรณีพิพาทระหว่างเจ้านครเชียงใหม่กับคนในบังคับอังกฤษอันเป็น มูลเหตุให้รัฐบาลสยามจัดการปกครองมณฑลพายัพ (พ.ศ. 2401-2445)", (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517), หน้า 54.

³⁵กจ., เอกสารรัชกาลที่ 5 ม. 58/63 เรื่อง "จัดนักเรียนฝึกหัดราชการมณฑล ลาวเฉียงหนังสือที่ 130/2075 ลงวันที่ 27 กันยายน ร.ศ. 113".

4. กิจจากการเข้ามาของมิชชันนารีอเมริกัน

บรรดาชาวตะวันตกที่เข้ามาในประเทศไทย นับตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น กล่าวได้ว่ามิชชันนารี <Missionary> หรือหมอสอนศาสนาเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทยมากที่สุด โดยเฉพาะมิชชันนารีในกายโบรเตสแตนต์คณะอเมริกันเพรสไบทีเรียน <American Presbyterian>³⁶ ซึ่งนอกจากจะมีเป้าหมายการปฏิบัติงานเพื่อประกาศเผยแผ่พระคริสต์ศาสนาและยังริเริ่มงานในเชิงบริการสังคมได้แก่ ด้านการแพทย์และการศึกษา

มิชชันนารีบุคคลแรกที่เป็นผู้บุกเบิกงานด้านคริสต์ศาสนาในมณฑลพายัพ คือศาสนาจารย์ดาเนียล แมคกิลวารี (Rev. Daniel McGilvary) ซึ่งเดินทางมาเชียงใหม่เมื่อปี พ.ศ. 2407 และมีความปรารถนาที่จะจัดตั้งโรงเรียนของมิชชันนารีขึ้น โดยมีความเชื่อพื้นฐานที่ว่า "คริสตจักรที่เข้มแข็งต้องมาจากระบบโรงเรียนที่มั่นคง"³⁷ จึงมีการตั้งโรงเรียนขึ้น ได้แก่ โรงเรียนพระราชชายา (ปัจจุบันคือโรงเรียนดารารัตน์วิทยาลัย) ต่อมาปีพ.ศ. 2428 ศาสนาจารย์ ดี.จี. คอลลินส์ (Rev. D.G. Collins) ได้เริ่มตั้งโรงเรียนสำหรับผู้ชายขึ้น และย้ายในปี พ.ศ. 2448 มาตั้งที่บริเวณฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิง ตำบลฟ้าฮ่าม โดยได้ทำการก่อสร้างอาคารเรียนขึ้นใหม่ ขณะนั้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งยังดำรงพระยศเป็นพระยุพราชเสด็จตรวจราชการหัวเมืองฝ่ายเหนือ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ วางศิลาฤกษ์ และพระราชทานนามโรงเรียนนี้ เมื่อวันที่ 2 มกราคม พ.ศ. 2449 ว่า "โรงเรียนปรินซ์รอยัล คอลเลจ" (The Prince Royals' College)

ด้วยเหตุปัจจัยต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมานี้ เป็นที่ประจักษ์แก่ผู้มีอำนาจบริหารปกครองบ้านเมืองในสมัยนั้น โดยเฉพาะพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว "ทรงเล็งเห็นภัยคุกคามอันนี้ โดยเฉพาะพวกมิชชันนารีที่เข้ามาเผยแผ่ศาสนาในไทยและพยายามให้คนทางตอนเหนือของไทยนับถือศาสนาคริสต์ ทรงวางแผนป้องกัน ทั้งทางทหาร ทางการปกครอง แต่ที่ทรงมีพระราชดำริว่า

³⁶เคนเน็ท ฮี.แวลส์, ประวัติศาสตร์โบรเตสแตนต์ในประเทศไทย ค.ศ. 1828-1958 (สภาคริสตจักรแห่งประเทศไทย, 2501), หน้า 26-27.

³⁷ริบบูลย์ หานูชิต, "การปฏิรูปการศึกษาในมณฑลพายัพ พ.ศ. 2442-2476," หน้า 80.

เป็นอันตรายมาก คือประชาชนในชาติด้อยการศึกษา และอังกฤษได้สืบคลานทางด้านวัฒนธรรม และการศึกษามาก กล่าวคือ

. . . พระองค์ท่านก็เห็นว่า บรรดาลูกหลานเจ้านายมีสภาพซึ่งเราเปรียบว่าเป็น ประเทศราชขึ้นกับกรุงเทพ จำเป็นที่จะต้องเอาใจใส่จัดจ่อเป็นอย่างดี ที่นี้ลูกเจ้านาย ฝ่ายเหนือก็นิยมไปเข้าโรงเรียนคริสเตียน โรงเรียนอเมริกัน ซึ่งครูผู้สอนนั้นบางครั้ง ก็เป็นพวกเสมียนป่าไม้ จึงมีหัวเอียงไปทางชอบฝรั่ง เราจึงเห็นว่าถ้าปล่อยไว้อย่างนี้ จะเป็นข้าฝรั่งได้ง่าย . . . 38

ดังนั้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริที่จะจัดตั้งโรงเรียน ขึ้นสูงขึ้นไปมณฑลพายัพ เนื่องจากโรงเรียนของรัฐโดยมากเป็นโรงเรียนชั้นประถมหรือชั้นมัธยม 3 ซึ่ง "มีคุณภาพไม่พอที่จะต่อต้านวัฒนธรรมตะวันตกที่รินไหลเข้ามา ท่านจึงมีพระราชดำริที่จะจัดตั้ง โรงเรียนที่เป็นไทยแท้สักตั้งไว้"³⁹

ความมุ่งหมายของการก่อตั้งโรงเรียนมหาดเล็กหลวง เชียงใหม่มีการนำแนวคิดพื้นฐาน การศึกษาทางด้านการเมืองการปกครองมาอย่างชัดเจน ซึ่งจอมพลประภาส จารุเสถียร ได้เคย อ่านพระบรมราโชบายของพระองค์ในการสถาปนาโรงเรียนมหาดเล็กหลวงที่เชียงใหม่ โดยได้ กล่าวถึงแนวพระราชดำริของพระองค์ท่านในการสร้างคนให้มีสปีริต มีความเป็นสุภาพบุรุษกล่าวคือ

. . . ท่านต้องการที่จะสอนคนให้เป็นคน วิชาการอะไรต่างๆยังสามารถตามทัน กันได้แต่สปีริตของคน ความรักชาติบ้านเมือง คนที่จะเป็นกำลังของชาติเป็นการยาก ที่จะสั่งสอนเอาไว้ได้ โรงเรียนสังกัดกระทรวงธรรมการที่มีอยู่เดิมอาจทำไม่ได้ ความมุ่งหมายของโรงเรียนมหาดเล็กหลวง เชียงใหม่จึงเป็นโรงเรียนที่ต้องการสอน ให้คนเป็นคนดี มีความรักชาติบ้านเมืองด้วยวิธีการอบรมให้เด็กเรียนมีความเป็น

38 สัมภาษณ์จอมพลประภาส จารุเสถียร, นักเรียนเก่าโรงเรียนมหาดเล็กหลวง เชียงใหม่, วันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2537.

39 เรื่องเดียวกัน.

สุภาพบุรุษ และมีความเจริญทั้งทางด้านวิชาการ. . . 40

โรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่ จึงได้กำเนิดขึ้นในปี พ.ศ. 2459 นับตั้งแต่มีการตรวจเลือกสถานที่ในราวเดือน มิถุนายน พ.ศ. 2459 แล้วก็ได้มีการก่อสร้างเรื่อยมา จนกระทั่งได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ อาจารย์และครูขึ้นไปประจำโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่ในต้นเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2459 (พ.ศ. 2460)* และเปิดสอนเป็นวันแรกเมื่อวันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2459 (พ.ศ. 2460)* โดยมีสำเนาโทรเลขดังนี้⁴¹

. . . เจ้าคุณประสิทธิ์ศุภการ กรุงเทพฯ

โรงเรียนมหาดเล็กหลวง จังหวัดเชียงใหม่ได้เปิดในวันที่ 15 มีนาคม ปีมะโรง พ.ศ. 2459 แล้ว มีนักเรียนเชียงใหม่ ลำพูน แม่ฮ่องสอน ลำปาง แพร่ แต่่านาน และ เชียงรายยังไม่ถึง รวมประมาณ 50 คน นับว่าได้นักเรียน จากทุกเมืองในมณฑลพายัพ มีลูกหลานเจ้าผู้ครองนครทุกคน บัญชีรายชื่อส่งตามมา

พระราชดรุณรักษ์. . .

เป็นที่น่าเสียดายว่า บัญชีรายชื่อที่พระราชดรุณรักษ์ แจ้งว่าจะส่งตามมานั้น ผู้วิจัยยังไม่สามารถพบได้แต่ก็ถือได้ว่า การตั้งโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่ เพื่อเป็นสถานศึกษาชั้นสูงสำหรับเจ้านายและราชบุตรของมณฑลพายัพได้ประสบความสำเร็จในการรับนักเรียนเข้าศึกษาตามพระราชประสงค์ของพระองค์ ที่จะให้บรรดาลูกหลานเจ้านายและราชบุตรทุกเมืองในมณฑลพายัพเข้าศึกษา

40 สัมภาษณ์ จอมพลประภาส จารุเสถียร, วันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2537.

41 กจช., ม.ร. 6๘/4 โรงเรียนมหาดเล็กหลวงมณฑลพายัพ "หนังสือพระยาประสิทธิ์ศุภการที่ 218/3178 ถึงเจ้าพระยาธรรมธิศรณธาดาธิบดี ลงวันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2459".

* การนับเวลาตามปฏิทินเดิมของไทยจะถือว่า วันที่ 1 เมษายน เป็นวันขึ้นปีใหม่

อาคารสถานที่

โรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่ ตั้งอยู่ที่ตำบลห้วยแก้ว เชียงดอยสุเทพ⁴² โดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้พระราชครูธรรักษ์ อาจารย์ใหญ่ฝ่ายปกครองโรงเรียนมหาดเล็กหลวง พระยาบริหารราชมานพ(สอน ศรีเกต)ผู้บังคับการโรงเรียนมหาดเล็กหลวง พระยาไพศาลศิลปศาสตร์ (รื่น ศยามานนท์) ตามเสด็จ นายพลโทหม่อมเจ้าบวรเดช⁴³ ขึ้นไปตรวจและเลือกหาสถานที่ที่จะสร้างโรงเรียนและวางแผนการก่อสร้างชั่วคราว⁴⁴ ดังมีหนังสือของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีตอบพระยาประสิทธิ์ศุภการในเรื่องที่จะให้พระยาไพศาลศิลปศาสตร์ (รื่น ศยามานนท์) ตามเสด็จหม่อมเจ้าบวรเดชขึ้นไปตรวจสถานที่โรงเรียนมหาดเล็กหลวงที่มณฑลพายัพ ลงวันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ.2459 ดังมีตอนหนึ่งว่า

. . . ได้มีพระบรมราชโองการแล้วว่าทรงมีพระราชประสงค์ในการตั้งสาขาโรงเรียนมหาดเล็กหลวงที่เชียงใหม่ และฝ่ายเราก็ได้ออพเพอร์ สถานที่โรงเรียนตัวอย่างมณฑลให้เป็นสถานที่ชั่วคราวสำหรับโรงเรียนมหาดเล็กหลวงซึ่งจะเป็นโรงเรียนตัวอย่างได้ประโยชน์ของเราด้วยเหมือนกัน เพราะฉะนั้นขอให้อธิบดีกรมศึกษาออกไปพร้อมกับท่านบวรเดช เพื่อจัดราชการโรงเรียนของเราและช่วยการโรงเรียนมหาดเล็กหลวงทุกอย่างที่กรมมหาดเล็กและท่านบวรเดชจะให้ช่วย. . .⁴⁵

⁴²สัมภาษณ์ จอมพลประภาส จารุเสถียร, วันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ.2537.

⁴³ภายหลังได้รับพระราชทานเลื่อนบรรดาศักดิ์เป็น พลเอก พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าบวรเดช.

⁴⁴กจช., เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศส.56/49 เรื่องหนังสือที่ 3/747 พระยาประสิทธิ์ศุภการขออนุญาตให้พระยาไพศาลฯ ตามเสด็จหม่อมเจ้าบวรเดชขึ้นไปตรวจสถานที่ โรงเรียนมหาดเล็กหลวงที่มณฑลพายัพลงวันที่ 13 มิถุนายน พ.ศ.2459.

⁴⁵กจช., ศส.56/49 เรื่อง ร่างหนังสือเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีตอบพระยาประสิทธิ์ศุภการลงวันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ.2459.

การก่อสร้างโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่ จอมพลประภาส จารุเสถียรได้กรุณาให้สัมภาษณ์ในเรื่องการก่อสร้างอาคารสถานที่ของโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่ เนื่องจากบิดาของท่าน (เป้า จารุเสถียร) ดำรงตำแหน่งเป็นปลัดมณฑลพายัพซึ่งมีหน้าที่บังคับบัญชาข้าราชการต่าง ๆ ทำให้การดำเนินงานตามพระบรมราชโองบายของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจะต้องผ่านการทำงานของปลัดมณฑลพายัพ และการก่อสร้างโรงเรียน ด้วยงบประมาณที่ไม่มากนัก ทำให้ปลัดมณฑลพายัพหรือบิดา ของจอมพล ประภาส จารุเสถียร ได้มีดำริที่ใช้กำลังนักโทษมาช่วยก่อสร้าง และท่านได้กล่าวถึงปัญหาการเลือกสถานที่ก่อสร้างโรงเรียนว่า

. . . หลังจากมีดำริที่จะใช้นักโทษก่อสร้างแล้ว ก็ได้ประกาศเวนคืนที่ดิน และหากเวนคืนที่ดินที่มีเจ้าของแล้วหรือใช้คำว่า จะเป็นการกระทบกระเทือนกับประชาชน เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่นั้น ล้วนแต่เป็นคนต่างชาติหรือถือสัญชาติ (สัญชาติ) อังกฤษ เป็นส่วนมาก เพราะฉะนั้นหากไปเวนคืนที่ดินอะไร ๆ เข้าก็จะเกิดเป็นปัญหาขึ้น แล้วจะคร่อมไปในสัมปทานป่าไม้ที่อังกฤษได้สัมปทานอยู่⁴⁶

จะเห็นได้ว่า เพียงแค่ขั้นตอนของการเลือกสถานที่ก็จะต้องมีความระมัดระวังเป็นอย่างมาก เนื่องจากดินแดนทางภาคเหนือเป็นดินแดนของประเทศราช แต่เดิมการใช้พระราชอำนาจในการบังคับเป็นสิ่งทีพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกระทำด้วยพระปรีชาญาณ และความเป็นสุภาพบุรุษพอ ดังนั้นการเลือกสถานที่จึงได้เลือกที่ดินแถบดอยสุเทพโดยหลีกเลี่ยงที่จะไม่ให้เกิดการกระทบกระเทือนกับต่างประเทศ เนื่องจากตามกฎหมายแล้วที่ดินบริเวณภูเขาใครจะยึดถือเป็นกรรมสิทธิ์ไม่ได้ และป่าไม้บนภูเขานี้ก็มิได้ให้สัมปทานแก่ใคร จึงเป็นการสะดวกและรักษาความสัมพันธ์อันดีทั้งสองฝ่าย

จำนวนเนื้อที่ของโรงเรียนไม่มีหลักฐานยืนยันแน่ชัด คงได้แต่ข้อมูลจากการสัมภาษณ์นักเรียนเก่าของโรงเรียน คือจอมพลประภาส จารุเสถียร ท่านได้ประมาณว่า "พื้นที่ที่เป็นตัวโรงเรียนมีเนื้อที่ขนาดยกสนามหลวงไปตั้งเชิงดอยสุเทพ⁴⁷ มีห้วยใหญ่จึงเรียกว่าห้วยแก้ว เป็นแหล่งน้ำสำคัญของชุมชน

⁴⁶สัมภาษณ์ จอมพลประภาส จารุเสถียร, 8 ธันวาคม 2537.

ลักษณะอาคารเรียนและการก่อสร้าง

อาคารส่วนใหญ่ของโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่เป็นอาคารชั่วคราวเริ่มสร้างเป็นอาคารหลังคาจากเช่นเดียวกับโรงเรียนมหาดเล็กหลวงกรุงเทพ⁴⁸ ตามความเป็นมาของการก่อสร้างที่ต้องใช้นักโทษสร้าง เนื่องจากจะเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายในการก่อสร้าง ซึ่งจอมพลประภาส จารุเสถียร ได้รับการบอกเล่าจากบิดาท่านว่าโรงเรียนนี้ใช้นักโทษสร้าง คือแบ่งเอานักโทษจำนวนหนึ่งของเรือนจำจังหวัดเชียงใหม่ ไปตั้งเป็นเรือนจำพิเศษ ขึ้นที่ตำบลห้วยแก้ว ใช้กำลังนักโทษเป็นกำลังแรงงานตัดไม้ในป่า ได้แก่ ไม้ไผ่ ไม้สัก ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากมาสร้างโรงเรียน โรงเรียนจึงมีลักษณะเป็นเสาไม้ พื้นไม้จริง แต่ฝาอาคารทางภาคเหนือเรียกว่า "ไม้บง" คือเป็นไม้รวก ฝาขัดตะ ขนาบด้วยไม้กระดานแผ่น ทาด้วยน้ำมันยาง ตัวอาคารมีลักษณะเป็นอาคาร 2 ชั้น หลังคามุงด้วยหญ้าคาขนาบด้วยไม้ไผ่ ชั้นล่างเป็นห้องเรียน ชั้นบนเป็นโรงนอน

เท่าที่ปรากฏหลักฐาน อาคารเรียนเริ่มแรกมี 2 คณะ คือ คณะวิเศษฯ คณะพิสัย และมีอาคารหอประชุมและกองบังคับการ เป็นอาคาร 2 ชั้น⁴⁹ นอกจากอาคารเรียนแล้วยังมีเรือนพักครูตั้งอยู่บริเวณโรงเรียนประมาณ 10 หลัง มีลักษณะเป็นบ้านชั้นเดียวใต้ถุนสูง หลังคามุงกระเบื้อง

การเดินทางไปยังโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่ มีผู้บรรยายไว้ว่าต้องเริ่มออกเดินทางโดยรถไฟจากสถานีหัวลำโพงจนถึงพิษณุโลก (ทางรถไฟในช่วงปี พ.ศ.2460 มีถึงจังหวัดพิษณุโลกเท่านั้น) และการเดินทางต่อด้วยช้างจนถึงเมืองลำพูน แล้วต่อด้วยเกวียน จนถึงเมือง

⁴⁷ สัมภาษณ์ จอมพลประภาส จารุเสถียร, 8 ธันวาคม 2537.

⁴⁸ ม.ล.ปิ่น มาลากุล, "ตามรอยพระยุคลบาทเสด็จประพาสมณฑลพายัพ พ.ศ.2448" มานวสาร 12(ตุลาคม 2532):53.

⁴⁹ พระประวัติสุนทรสาร "โรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่", ไม่ปรากฏเลขหน้า.

เชียงใหม่เลยตัวเมืองไปอีกประมาณ 4 ชั่วโมงจึงถึงสถานที่ตั้งโรงเรียน⁵⁰

จากการศึกษาพบว่า การเดินทางที่ไม่สะดวก เพราะรถไฟจากกรุงเทพฯยังไม่ถึงจังหวัดเชียงใหม่ได้ เป็นสาเหตุที่ทำให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำริที่จะตั้งโรงเรียนขึ้น เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการส่งบุตรหลานมาศึกษาที่กรุงเทพฯ

หลักสูตรและการจัดการ

หลักสูตรของโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่ ใช้หลักสูตรเดียวกันกับโรงเรียนมหาดหลวงกรุงเทพ ซึ่งจอมพลประภาส จารุเสถียรได้ยืนยันกับผู้วิจัยว่าใช้ระเบียบการโรงเรียนชุดเดียวกัน⁵¹ หลักสูตรการศึกษาจึงเป็นหลักสูตรประถมศึกษาพิเศษ และมัธยมพิเศษ เนื่องจากจะต้องเรียนวิชาภาษาอังกฤษตั้งแต่อยู่ในระดับประถมศึกษา (ในหลักสูตรปกติแล้วจะเริ่มเรียนภาษาอังกฤษในชั้นมัธยมศึกษาตอนกลาง) ซึ่งจอมพลประภาส จารุเสถียร ได้ศึกษาอยู่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนตัวอย่างมณฑลพายัพ ก่อนที่จะได้รับพระบรมราชูปถัมภ์ เข้าศึกษาเป็นนักเรียนหลวง ได้บรรยายว่า ท่านได้เข้าบรรจุอยู่ในชั้นต่ำสุด คือชั้นเตรียม 1 เนื่องจากท่านไม่เคยศึกษาภาษาอังกฤษมาก่อนแต่ก็เป็นเวลาที่ใกล้จะสอบไล่ ท่านจึงเข้าสอบปลายปีชั้นเตรียม 1 ผ่านอยู่ในเกณฑ์ที่ดีมาก แต่ตกรวิชาภาษาอังกฤษอย่างเดียวเท่านั้น⁵²

เหตุที่มีการสอนภาษาอังกฤษตั้งแต่ชั้นเตรียม 1 สามารถวิเคราะห์ได้ว่าสาเหตุเดิมที่ตั้งโรงเรียนแห่งนี้ มีความสืบเนื่องจากการนิยมส่งบุตรหลานเข้าศึกษาในโรงเรียนของบรรดามิชชันนารีทั้งอังกฤษและอเมริกันของเหล่าเจ้านาย และพลเมืองในมณฑลพายัพ เพราะต้องการให้บุตรหลานของตนมีความรู้ในภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษเพื่อการติดต่อทำความเข้าใจอันดีระหว่างกันได้ทำให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงหวาดพระทัยวิตกว่าบรรดาบุตรหลานเจ้านายประเทศราชเหล่านี้ จะได้รับการอบรมปลูกฝังจากชาวตะวันตกเหล่าที่ต่อไปซึ่งไม่เหมาะสมและมีความอันตรายต่อเอกภาพของประเทศโดยส่วนรวมดังนั้นการ

50 ส. เสือ (นามแฝง), "ซีซ้างไปเชียงใหม่ตอนที่ 3," มานวสาร 2 (พฤศจิกายน 2522): 17.

51 สัมภาษณ์ จอมพลประภาส จารุเสถียร, 8 ธันวาคม 2537.

เริ่มให้มีการเรียนภาษาอังกฤษตั้งแต่ยังอยู่ในชั้นเตรียม 1 จึงเป็นข้อชักชวนอันดี ที่จะให้กลับมาเข้าศึกษาในโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่แห่งนี้ ซึ่งนอกเหนือจาก ความเป็นนักเรียนโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์แล้ว ยังจะได้รับการศึกษาที่ดี ในมีความเจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับโรงเรียนของหมอสอนศาสนาอื่น ๆ ในมณฑลอีกด้วย

มีวิชาพิเศษเพิ่มอีกบางประการซึ่งเป็นวิชาที่กำหนดให้เรียนเพิ่มเติมเพื่อความเป็นสุภาพบุรุษได้แก่ 1. วิชามหาดเล็ก 2. เสือป่าและลูกเสือ 3. การกีฬา

1. วิชามหาดเล็ก

จะดำเนินการสอนเช่นเดียวกับโรงเรียนมหาดเล็กหลวงกรุงเทพ โดยจะมีครูจากพระราชสำนัก ส่งขึ้นไปสอน อบรมนักเรียนให้มีความรู้ในงานของมหาดเล็กและข้าราชการ เช่นการเรียนวิชารายงานที่นักเรียนจะต้องเขียนรายงานคำสั่งต่าง ๆ เป็น และวิชาพัด ที่จะสอนให้ทราบวิธีพัดตั้งที่จอมพลประภาส ได้กล่าวถึงการเรียนวิชาพัดว่า

. . . การสอนให้พัดนี้ พัดที่เดียวเรียกพัดหรี พัดเฉย ๆ อย่างเดียวไม่ได้ ต้องนำเทียนหนึ่งบาทมาจุด วางบนเก้าอี้แล้วนักเรียนต้องนั่งพับเพียบอยู่ข้างล่าง ห่างประมาณ 2 วา พัดเข้ามาที่เทียน ไม้ให้เทียนดับ. . . 53

นอกจากวิชาพัดแล้ว ยังมีการสอนคลานเดินเข้า คลานกราบ งานหมวด ซึ่งเป็นงานในพระราชสำนัก จากการศึกษา ได้ทราบว่า การสอนให้นักเรียนรู้จักงานมหาดเล็ก นอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อการคัดเลือกเด็กนักเรียนมารับราชการในกรมมหาดเล็กแล้ว เป็นผลทางด้านจิตใจและความสำนึก ภาคภูมิใจที่ได้รู้จักงานภายในราชสำนักอันส่งผลต่อการอบรมให้เด็กมีความภาคภูมิใจในสถาบัน และมีความจงรักภักดีต่อองค์พระประมุขของชาติและแสดงให้เห็นความห่วงใยและพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ที่มีต่อบรรดาบุตรหลานเจ้านายประเทศราช

⁵²จอมพลประภาส จารุเสถียร, "เมื่อข้าพเจ้า เข้าโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่," มานวสาร 15(มิถุนายน 2535): 26.

⁵³สัมภาษณ์จอมพลประภาส จารุเสถียร, 8 ธันวาคม 2537.

ในมณฑลพายัพนั้นจะเป็นการแม่พระราชอำนาจของพระองค์ขึ้นไปกลายเป็นไปกลาย ๆ นั้นเอง

2. เสือป่าและลูกเสือ

โรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ นอกจากจะสอนให้มีวิชาความรู้แล้ว ยังจัดให้นักเรียนรับประโยชน์ในทางพลศึกษาด้วย เมื่อกองเสือป่าและลูกเสือได้รับการสถาปนาขึ้น นักเรียนโรงเรียนมหาดเล็กหลวงกรุงเทพฯ และนักเรียนราชวิทยาลัยได้เป็นนักเรียนเสือป่าหลวงสังกัดกรมนักเรียนเสือป่าหลวงรักษาพระองค์ ซึ่งมีกำลังอยู่สามกองร้อย โรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่จึงได้เป็นกองร้อยที่ 4 สังกัดกรมนักเรียนเสือป่าหลวงรักษาพระองค์

3. การกีฬา

นักเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่จะต้องเล่นกีฬาอื่น ๆ เพื่อบำรุงร่างกายโดยในภาคการศึกษาหนึ่งๆ จะต้องมีการแข่งขันกีฬาระหว่างคณะเป็นประจำเพื่อช่วยให้นักเรียนได้ออกกำลังกาย มีความสนุกสนานและมีความสนใจในการเล่นกีฬาต่าง ๆ กีฬาที่นิยมเล่นนั้น ได้แก่ ฟุตบอล ราวเดอร์ และกีฬาอื่น ๆ เพื่อความสามัคคี ความรักหมู่คณะ ความชำนาญและเชี่ยวชาญในการกีฬาของนักเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่ได้ปรากฏเมื่อ มีการแข่งขันฟุตบอลระหว่างโรงเรียนในมณฑลพายัพ ชุดฟุตบอลรุ่นกลางของโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่ ได้รับถ้วยรางวัลจากมหาเสวกโท พระยาสุรดิษฐ์ฤทธิชัย ถึง 2 ครั้ง⁵⁴

การบริหารโรงเรียน

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า โรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่เป็นโรงเรียนที่ดำเนินการเช่นเดียวกับโรงเรียนมหาดเล็กหลวงกรุงเทพฯ ดังนั้นรูปแบบการบริหารและการดำเนินการจึงยึดถือหลักการเดียวกัน กล่าวคือ มีคณะกรรมการ แต่งตั้งขึ้นเพื่อรับสนองพระบรมราชโบายและดูแลกิจการทั่วไปของโรงเรียนให้เป็นไปตามพระราชประสงค์

กรรมการของโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่ ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งขึ้นมีรายพระนามและรายนามดังนี้

⁵⁴พระประทีปสุนทรสาร, "โรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่," วารสารฐานสาร 2490, ไม่ปรากฏเลขหน้า.

กรรมการตรวจการพิเศษ นายพลโทหม่อมเจ้าบวรเดช อุปราชมณฑลพายัพ
 กรรมการพิเศษ มหาอำมาตย์โทพระเจ้าสุริยวงศ์ผลิตเดช เจ้าผู้ครองนครน่าน
 มหาอำมาตย์โทเจ้าแก้วนารัฐ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่
 มหาอำมาตย์โทเจ้าบุญยวาทวงศ์มานิต เจ้าผู้ครองนครลำปาง
 มหาอำมาตย์ตรีเจ้าจักรคำขจรศักดิ์ เจ้าผู้ครองนครลำพูน
 ผู้บังคับการโรงเรียน รองหัวหน้า พระราชดรุณรักษ์ (เสริญ ปันยารชุน)⁵⁵

จะเห็นได้ว่าบุคคลผู้ที่ประกอบเป็นคณะกรรมการโรงเรียนมหาดเล็กหลวงนี้ ต่างเป็นบุคคลชั้นสูง เช่นท่านกรรมการตรวจการพิเศษ ได้ทรงรับการศึกษาจากประเทศอังกฤษ นอกจากนั้นกรรมการพิเศษทั้งคณะก็เป็นผู้ไว้ซึ่งอิทธิพลและฐานะที่จะช่วยส่งเสริมให้การดำเนินกิจการของโรงเรียนก้าวหน้าไปได้และเป็นพระบรมราโชบายอันแนบคายที่ให้บรรดาบุตรหลานเจ้านายทางฝ่ายเหนือเหล่านี้ต่างได้เข้าศึกษาในโรงเรียนมหาดเล็กหลวง แทนที่จะศึกษาในโรงเรียนของมิชชันนารีแต่เดิม

ต่อมาใน พ.ศ.2460 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯแต่งตั้งกรรมการพิเศษเพิ่มเติมดังนี้

1. มหาเสวกโท พระยาสุรบดีรินทร์ สุรินทรฤาชัย กรรมการตรวจการพิเศษ
2. พระราชชายาเธอเจ้าดารารัศมี กรรมการพิเศษ
3. มหาอำมาตย์โท เจ้ามหาพรหมสุรชาติดา กรรมการพิเศษ⁵⁶

นอกจากกรรมการโรงเรียนแล้ว ทางกรมบัญชาการสภาจางวางมหาดเล็ก ได้มีแผนกโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์เป็นผู้ดูแลตรวจตรากิจการงานของโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ ทั้ง 4 แห่ง โดยมีพระยาประสิทธิ์ศุภการ (ม.ล.เพ็ญ พึ่งบุญ ณ อยุธยา) เป็นผู้ว่าราชการโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์

⁵⁵พระประทีปสุนทรสาร, "โรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่," วชิราวุธานุสรณ์ 2490, ไม่ปรากฏเลขหน้า.

⁵⁶เรื่องเดียวกัน.

การเงินโรงเรียน

โรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่ ในตอนแรกนั้น ได้แสดงพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ว่าโรงเรียนนี้ควรเป็นโรงเรียนที่รัฐบาลอุดหนุน โดยอุดหนุนขั้นต้นในการก่อสร้างเป็นจำนวนเงิน 65,655 บาท และเป็นเงินอุดหนุนรายปีต่อไป แต่มีผู้เสนอระบบการจัดการเงินของโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่ กล่าวคือ กรมหลวงจันทบุรีนฤนาถ เสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติได้เสนอความเห็นกราบบังคมทูลเกี่ยวกับการจัดการเงินโดยตกลงให้โรงเรียนราชวิทยาลัย แบ่งเงินอุดหนุนที่เคยได้รับอยู่ 120,000 บาทมาเป็นเงินอุดหนุนแก่โรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่จำนวน 30,000 บาท คงเหลือเป็นเงินบำรุงโรงเรียนราชวิทยาลัย จำนวน 90,000 บาท⁵⁷โดยเบิกจ่ายจากกระทรวงพระคลังมหาสมบัติแต่ปรากฏว่ารายจ่ายทั้งของโรงเรียนราชวิทยาลัยและโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่ต่างไม่พอใช้ จึงมีการขอพระราชทานเพิ่มเป็นกรณี ๆ ไปเสมอ โดยกรมมหาดเล็กจะเป็นฝ่ายยืมเงินจากกรมพระคลังข้างที่มาทดรองจ่ายเป็นค่าเบี้ยเลี้ยงและค่าใช้จ่ายของโรงเรียน ซึ่งโรงเรียนมหาดเล็กหลวงกรุงเทพฯ ได้แบ่งแยกเงินรายได้ที่มีอยู่แบ่งให้แก่โรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่ เป็นการแก้ไขข้อขัดข้องที่มีอยู่⁵⁸

ปรากฏว่าโรงเรียนมหาดเล็กหลวงประสบปัญหาการขาดงบประมาณ ค่าใช้จ่ายมีอัตราสูงมาก เกิดจากสภาพภูมิอากาศ และอาคารเรียนชั่วคราวที่ไม่ค่อยมีความมั่นคง หากเกิดพายุขึ้นมา ทำให้โรงเรียนมีความเสียหายมาก จึงต้องขอเบิกจากกรมพระคลังข้างที่เป็นค่าซ่อมแซมโรงเรียนหลายครั้ง

บุคลากรทางการศึกษา : ครูและอาจารย์

เมื่อทรงแต่งตั้งให้พระราชครูธรรมรักษ์เป็นผู้บังคับการโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่แล้วก็ได้มีการเลือก ผู้ที่จะไปเป็นครู อาจารย์ของโรงเรียนนั้น ผู้ที่จะเลือกไปจะต้องมีคุณสมบัติที่

⁵⁷ กจช., ม.ร.6๘/4 หนังสือพระยาวรพงษ์พิพัฒน์ สภาจางวางกรมมหาดเล็ก กราบบังคมทูลเสนอรัชกาลที่ 6 ลงวันที่ 11 มีนาคม พ.ศ.2461.

⁵⁸ เรื่องเดียวกัน.

นอกจากจะต้องมีความรู้ตลอดจนอัธยาศัยใจคอ และมีความประพฤติดี มีสุขภาพแข็งแรงและมีความ
 สม่่าใจ พระราชครูธรรมาธิบดีคัดเลือกได้ครูไปจากโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ จำนวน 4 นาย
 และจากกรมศึกษาธิการ 4 นาย รวมข้าราชการแผนกธุรการอีก 3 นาย จากกรมมหาดเล็กหลวง
 ดังมีรายชื่อข้าราชการชุดแรกที่ขึ้นไปรับราชการ ณ โรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่ เมื่อปี
 พ.ศ.2459 ต่อไปนี้

ฝ่ายธุรการ

ผู้บังคับการ	รองหัวหน้า พระราชครูธรรมาธิบดี
ปลัดกรม	หุ้มแพร หลวงวิเศษศุภวัตร
สมุหบัญชี	รองหุ้มแพร ขุนอักษรกิจชำนาญ
นายเวร	มหาดเล็กพิเศษ ขอม อมมาน

ฝ่ายวิชาการและปกครอง

หัวหน้าอาจารย์	หุ้มแพร หลวงพิสัยวรรณศาสตร์
ผู้กำกับคณะ	หุ้มแพร หลวงวิเศษศุภวัตร
ผู้กำกับคณะ	หุ้มแพร หลวงพิสัยวรรณศาสตร์
ครูผู้ช่วย	รองหุ้มแพร ขุนสนธิ์วิชากร
ครูผู้ช่วย	รองหุ้มแพร ขุนสอนวิชากร
ครูผู้ช่วย	รองหุ้มแพร ขุนเนติลักษณ์วิจารณ์
ครูผู้ช่วย	รองหุ้มแพร ถับ ประทีปผลิน
ครูผู้ช่วย	รองหุ้มแพร แรม บุรณโชติ
ครูผู้ช่วย	มหาดเล็กพิเศษ ฉัตร กบิลสิงห์
ครูผู้ช่วย	มหาดเล็กสำรอง ศิริ จุสตะกาญจนะ

ฝ่ายพยาบาล

นายแพทย์	รองหุ้มแพร ขุนบัวรุ่งรสเกษ ⁵⁹
----------	--

⁵⁹ส.เสื่อ (นามแฝง), "สี่ข้างไปเชียงใหม่เมื่อ 60 ปีล่วงมาแล้วตอน 1,"

การคัดเลือกครูอาจารย์มาประจำการนี้ จากการศึกษาพบว่าประสบปัญหาการขาดแคลนครูเช่นเดียวกับโรงเรียนรัฐบาลอื่น ๆ จึงมีการขอครูจากกระทรวงศึกษาธิการ ไปสอนที่โรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่ และครูแต่ละท่านที่เลือกมาสอนนั้น ต่างเป็นครูที่มีความรู้ความสามารถสอนอยู่ในโรงเรียนที่มีชื่อเสียงของรัฐบาลอาทิเช่น โรงเรียนสวนกุหลาบ โดยเสนออัตราเงินเดือนเพิ่มมากกว่าปกติ ดังมีตัวอย่างที่ กรมโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้เสนออัตราเงินเดือนพระราชทานแก่รองอำมาตย์เอก เทียบ ซึ่งได้รับอยู่ 205 บาท เป็น 260 บาท⁶⁰

การรับนักเรียน

มีหลักเกณฑ์วิธีการรับนักเรียนเช่นเดียวกับโรงเรียนมหาดเล็กหลวงกรุงเทพฯ โดยมีนักเรียน 2 ประเภทคือ

1. นักเรียนหลวง
2. นักเรียนสมัคดร

นักเรียนส่วนใหญ่ของโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่เป็นบรรดาบุตรหลานเจ้านายฝ่ายเหนือและข้าราชการ เนื่องจากถือว่าเป็นโรงเรียนของพระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาและอยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ พระประทีตสุนทรสาร (เหล่ง บุญยษฐ) ได้บรรยายการเปิดเรียนในวันแรกไว้ว่า

... เมื่อเปิดเรียนวันแรก มีนักเรียนสมัคดรมาเข้าโรงเรียนทั้งหมด 37 คน บรรจุเข้าคณะวิเศษฯ 19 คน เข้าคณะพิสัยฯ 18 คน นักเรียนทั้ง 2 คณะนี้ก็นอยู่หลับนอนในคณะของตนแต่ไปเรียนรวมกันตามห้องเรียน ซึ่งมี 5 ห้องด้วยกัน ตั้งแต่มัธยม 1 ขึ้นไปจนถึงมัธยม 5 ... มีเจ้านาย, ข้าราชการ, และคหบดีชาวพื้นเมือง

⁶⁰ กจช., ศธ 56/65 เรื่อง ความเห็นเจ้าหน้าที่กรมศึกษาธิการในการที่กรมมหาดเล็กขอ ร.อ.อ. เทียบ ไปเป็นอาจารย์โรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่ ลงวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2451.

นิยมนำบุตรหลานไปสมัครเป็นนักเรียนเรื่อยมาจนใน พ.ศ.2461 มีจำนวนเพิ่มเป็น 120 คน⁶¹

นักเรียนเก่าโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่ เท่าที่พอจะรวบรวมมาได้ดังนี้

1. จอมพลประภาส จารุเสถียร (เข้าศึกษา พ.ศ.2463-2466)
2. พันเอกนายวรการบัญชา (บุญเกิด สุตันตานนท์)

นอกจากนี้ยังมีนักเรียนเก่าที่เป็นบุตรเจ้านายผู้ครองนครอีกหลายท่าน อาทิเช่น

- เจ้ากาวิละ
- เจ้าอินทนนท์
- เจ้าไชยสุริยวงศ์
- เจ้าวงศ์เกษม (บุตรเจ้าหลวงลำปาง)
- เจ้าไชยชนะ (ลูกเจ้าหลวงลำพูน)

และที่เป็นบุตรหลานข้าราชการ ดังมีรายชื่อดังนี้

- เทพ อรัญยะปาน (บุตรหลวงอักษรกิจชำนาญ)
- ชัน อนุमान (บุตรขุนสนสารการ)
- ประยูร อนุमान
- บุญมา เวชชาชีวะ ฯลฯ

แม้ว่าโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่ จะมีผู้นิยมนำบุตรหลานมาเข้าศึกษาก็ตาม แต่เนื่องด้วยโรงเรียนได้ประสบกับอุปสรรคหลายประการ เช่น พายุ ลูกเห็บตก ซึ่งสร้างความเสียหายเสมอ ๆ ตลอดจนมีโรคภัยไข้เจ็บ อาทิ โรคมาลาเรีย ซึ่งจอมพลประภาส จารุเสถียร ได้ให้สัมภาษณ์ว่า "นักเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่จะต้องรับประทานยาควินินวันละหนึ่งช้อนโต๊ะ ทุกคืน เพื่อกันโรคมาลาเรีย"⁶²และยังมีครูท่านหนึ่งได้เสียชีวิตลงเนื่องจากไข้มาลาเรียได้ทำให้

⁶¹พระประวัติสุนทรสาร, "โรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่," วชิราวุธสาร 2490, หน้า 18.

⁶²สัมภาษณ์ จอมพลประภาส จารุเสถียร, 8 ธันวาคม พ.ศ. 2537.

เกิดแนวคิดที่จะยุบเลิกโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่ ดั่งหนังสือของเจ้าพระยารามราฆพ ผู้สำเร็จราชการมหาดเล็ก เรียนเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ลงวันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ.2468 ความว่า

. . . ด้วยตั้งแต่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่ขึ้น เพื่อพระราชทานการศึกษาแก่กุลบุตรในมณฑลภาคพายัพ อันเป็นมณฑลไกลกันดารยากที่ผู้ปกครองจะส่งบุตรหลานมาศึกษาวิชาการในกรุงเทพมหานคร ได้ในรู้สู้กันว่าโรงเรียนนี้ได้รับอุปสรรคต่าง ๆ เสมอมา มีโรคภัยอย่างร้ายแรงเป็นอาที่ใดตำรับจะย้ายโรงเรียนไปตั้งที่ตำบลอื่นแต่ก็เป็นภาระขัดข้องในทางคณะกรรมการประกอบกับทั้งที่เห็นว่า ณ เวลานี้ การคมนาคมระหว่างมณฑลพายัพกับกรุงเทพมหานครก็สะดวกดีแล้ว เป็นโอกาสอันสมควรที่จะเลิกการดำรงโรงเรียนนี้เสีย เพื่อมิให้เปลืองพระราชทรัพย์โดยใช่เหตุ บัดนี้ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เลิกการดำรงโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่แล้วการจักได้สิ้นสุดลงในปลายปีนี้... 63

จากการศึกษา ทำให้ได้ข้อค้นพบเพิ่มเติมว่า โรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่มิได้เลิกในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวแต่อย่างใด เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริที่จะเลิกการดำรงโรงเรียนมาก่อนแล้วโดยกำหนดให้ยุบเลิกในช่วงปลายปีอันตรงกับช่วงต้นรัชกาลที่ 7

เมื่อมีการโอนโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ ขึ้นกับกระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่โรงเรียนมหาดเล็กหลวงและโรงเรียนราชวิทยาลัย ส่วนโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่มีกระแสพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า "โรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่ นั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าทรงพระราชดำริไว้แล้วว่าควรเลิก เพราะฉะนั้น

⁶³ กจช., เอกสารรัชกาลที่ 6 ม.ร.6๘/4 โรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่ "หนังสือผู้สำเร็จราชการมหาดเล็ก ที่ 13/2000 ถึงเสนาบดีกระทรวงศึกษาธิการ ลงวันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ.2468".

เห็นว่าควรเลิกเสีย"⁶⁴ ดังนั้นจึงได้เลิกการดำรงโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่ตามพระราชกระแสในวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ.2468⁶⁴

การวิเคราะห์แนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในการจัดการศึกษาโรงเรียนพรานหลวงและโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่เพื่อสร้างให้เยาวชนมีความเป็นสุภาพบุรุษ ผู้วิจัยสามารถสรุปแนวพระราชดำริของพระองค์ได้ดังนี้
นักเรียนโรงเรียนพรานหลวง

1. จะต้องมีความรู้ในวิชาพื้นฐาน วิชาสามัญเป็นอย่างดี เนื่องจากการศึกษาจะทำให้ให้นักเรียนเป็นคนที่มีคุณภาพ ไม่เป็นที่ดูหมิ่นเหยียดหยาม และเป็นกำลังแห่งความเจริญของประเทศไทย
2. จะต้องเป็นผู้รักในศิลปวัฒนธรรมประจำชาติไทย โดยเฉพาะนาฏศิลป์ โขน ที่ทรงเกรงว่าจะสูญเสีย และหวังให้นักเรียนเหล่านี้เป็นผู้สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมต่อไป นักเรียนจึงเป็นทั้งผู้อนุรักษ์และส่งเสริม
3. มีความเป็นศิลปิน เชี่ยวชาญในศาสตร์ด้านนาฏศิลป์ โขน ละคร ดนตรีไทยและสากล
4. มีความรักชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ จากการฝึกเสื่อป่าและการสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่พระองค์มีต่อเหล่านักเรียนพรานหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์
5. มีความอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ สุภาพเรียบร้อย รู้จักรักษาเกียรติยศมารยาท เนื่องจากนักเรียนพรานหลวงต้องเรียนศิลปะนาฏศิลป์จาก "ครู" ผู้ที่จะประสิทธิ์ประสาทวิชาให้ด้วยความรัก ความหวังใย และถ่ายทอดความรู้ให้แก่ลูกศิษย์อย่างเต็มที่ นักเรียนจึงเป็นผู้ที่มีความสำนึกในพระคุณของครูมีความเคารพรักและกตัญญูเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนด้วย
6. มีความซื่อสัตย์สุจริต ซื่อตรงต่อหน้าที่ มีความรับผิดชอบในกิจการงานของตน เนื่องจากนักเรียนต้องเป็นผู้เผยแพร่สิ่งที่ตนศึกษาออกไปยังประชาชน จึงจำเป็นที่จะต้องมีความ

⁶⁴ กจช., ม.ร.6๘/4 เรื่อง "พระราชกระแสรัชกาลที่ 7 ที่ 55/2443 ลงวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ.2468 ในการเลิกโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่".

ตระหนักในหน้าที่ที่จะต้องถ่ายทอดในสิ่งที่ดีและเป็นประโยชน์ในทางสร้างสรรค์และจรรโลง
ประเทศชาติให้มีความเจริญก้าวหน้า

7. เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรมอันดีงาม

8. มีระเบียบวินัย มีความอดทนและขยันในการฝึกซ้อม นักเรียนพรานหลวงจัดเป็น
กองเสือป่าหลวงที่บรรดาข้าราชการและนักเรียนต้องฝึกการซ้อมรบ การจัดหาอาหารซึ่งเป็นผลให้
มีความแข็งแรง มีระเบียบวินัย

9. การเป็นผู้แสวงหาความรู้เพิ่มเติมเสมอ ด้วยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัวมักโปรดเกล้าฯให้นักเรียนพรานหลวงได้มีโอกาสตามเสด็จไปชมการละเล่นในงานต่าง ๆ
เพื่อเรียนรู้ประสบการณ์จากสังคมภายนอกโรงเรียน และนักเรียนจะได้นำความรู้ต่าง ๆ ที่ได้มา
ปรับปรุงการเรียนรู้อย่างดียิ่งขึ้น

10. การเล่นกีฬาเพื่อให้มีสุขภาพแข็งแรงและฝึกความสามัคคี รักหมู่คณะ นักเรียน
พรานหลวงมีชื่อเสียงในการกีฬาโดยเฉพาะกีฬาฟุตบอลเป็นอย่างมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเป็นผล
จากการฝึกซ้อมเดินเสาของการเรียนโยนทุกวัน ทำให้มีกำลังขาที่แข็งแรง

ผู้วิจัยจึงพบว่า นักเรียนพรานหลวงเป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพ ด้วยการหล่อหลอมคุณลักษณะ
ต่างๆ จากหลักสูตร กิจกรรมของโรงเรียนอันเป็นผลจากแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระ
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้สร้างให้นักเรียนพรานหลวงมีความเป็นสุภาพบุรุษของสังคมตรงตาม
พระราชประสงค์ของพระองค์ ไม่ว่าผู้ที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนพรานหลวงจะเป็นศิลปินหรือ
ประกอบอาชีพอื่นก็ตาม แต่การสำนึกในความเป็นสุภาพบุรุษตนได้รับจากการศึกษานั้นได้ช่วยให้พวกเขา
ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน ตั้งมั่นอยู่ในคุณธรรม ประกอบกิจด้วยความดีที่ได้รับจาก
การศึกษา เพื่อความเป็นสุภาพบุรุษอย่างแท้จริง

นักเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่

การฝึกให้นักเรียนมีคุณลักษณะของความเป็นสุภาพบุรุษจากหลักสูตรและกิจกรรมการ
เรียนการสอนที่ได้รับจากการศึกษาในโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่ ซึ่งเป็นสาขาของ
โรงเรียนมหาดเล็กหลวงกรุงเทพฯ แม้ว่าจะจัดตั้งโรงเรียนตามพระราชประสงค์ของพระองค์นั้น
ผู้วิจัยศึกษาพบว่า เป็นเรื่องของการศึกษากับพัฒนาการเมือง เป็นส่วนใหญ่มุ่งจะให้บรรดาบุตรหลาน
เจ้านายหัวเมืองทางเหนือที่เรียกว่ามณฑลพายัพได้เข้าศึกษาในสถาบันการศึกษาที่ตั้งขึ้นโดย

พระมหากษัตริย์ไทย สอนวิชาชั้นสูงทั้งวิชาสามัญที่มีคุณภาพเทียบเท่ากับโรงเรียนของมิชชันนารี และวิชาพิเศษ อาทิ วิชามหาดเล็ก แต่อย่างไรก็ตาม ผลที่ได้ของการศึกษาจากโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่ได้สร้างเยาวชนให้เป็นสุภาพบุรุษซึ่งมีคุณลักษณะที่สรุปได้ดังนี้

1. มีความรู้ดีในวิชาสามัญและภาษาอังกฤษ ที่เป็นความนิยมของผู้ปกครองในการที่จะให้บุตรหลานตนมีความรู้ดีในภาษาต่างประเทศ เนื่องจากการเข้ามาของชาวต่างชาติ อาทิชาวอังกฤษมาจากประเทศพม่า ชาวฝรั่งเศสเข้ามาจากประเทศลาว ด้วยเหตุผลในกิจการป่าไม้ ซึ่งเป็นทรัพยากรสำคัญและมีค่ายิ่ง จึงจำเป็นต้องมีผู้รู้ในภาษาต่างประเทศเพื่อการติดต่อเจรจา งานที่จะมีให้ต้องตกเป็นฝ่ายเสียประโยชน์

2. มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ เป็นความมุ่งหมายที่สำคัญของการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

3. รู้จักกิจกรรมรยาท ในการฝึกความเป็นสุภาพบุรุษแบบตะวันตก เช่นมารยาทบนโต๊ะอาหาร การสนทนา การแต่งกาย ที่จะสร้างให้นักเรียนเป็นสุภาพบุรุษ สามารถเผชิญกับชาวต่างประเทศได้อย่างไม่เคอะเขิน

4. การอบรมให้เป็นคนดี มีศาสนาเป็นหลักแห่งความประพฤติ

5. มีสุขภาพแข็งแรง ด้วยการเล่นกีฬา นอกจากจะช่วยให้มีบุคลิกดีแล้ว จะช่วยให้นักเรียนมีสุขภาพแข็งแรง ป้องกันโรคภัยไข้เจ็บอันเกิดจากสภาพบริเวณของโรงเรียนที่มีไข้มาลาเรียชุกชุม

6. มีความกล้าหาญ อดทน อดออม จากการฝึกหัดทำอาหาร การซ้อมรบซึ่งนักเรียนมหาดเล็กหลวงจะได้รับการโปรดเกล้าฯ ตามเสด็จซ้อมรบ ณ พระราชวังสนามจันทร์ และบ้านโป่งอยู่เสมอ

7. มีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมาย

8. รู้จักการเป็นผู้ตามที่ดี ก่อนที่จะเป็นผู้ที่ดี จากการอบรมภายในโรงเรียนประจำ ที่ถือหลักการปกครองตนเอง เคารพในผู้อาวุโส

9. มีความรู้ดีในกิจการงานภายในราชสำนัก นักเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่จะได้รับการสอนวิชามหาดเล็ก เรียนรู้ข้อปฏิบัติราชการในงานมหาดเล็กต่าง ๆ เพื่อเป็นการฝึกงานมหาดเล็กและยังเป็นการกล่อมเกลาทางจิตใจที่จะให้ผู้ได้รับการอบรมมีความสำนึกในการเป็น "ข้า" ในพระองค์ มีความภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของข้าราชการ ซึ่งเป็นการปลูกฝังความ

จงรักภักดีให้บังเกิดขึ้นในจิตใจ ผู้วิจัยพบว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราชโองบายที่แผ่ด้วยพระอัจฉริยภาพเป็นอย่างมาก การพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ในการก่อสร้างและดำเนินการโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่เป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดข้อพิจารณาได้ว่าทรงเห็นคุณค่าของการศึกษาอย่างยิ่ง ที่จะตั้งโรงเรียนขึ้นในพระบรมราชูปถัมภ์ขึ้นจำนวน 4 โรงเรียนซึ่งแต่ละโรงเรียนต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง แต่ด้วยพระราชประสงค์บางประการที่ผู้วิจัยพบว่า แนวพระราชดำริทางการศึกษาในการพัฒนาให้เยาวชนมีความเป็นสุภาพบุรุษของนักเรียนโรงเรียนมหาดเล็กหลวง นอกจากจะเป็นการส่งเสริมการศึกษาของเยาวชนแล้ว ยังเป็นพระราชวิโศบายทางการเมืองของพระองค์ ในการการแผ่พระราชอำนาจขึ้นไปยังมณฑลพายัพที่จะปลูกฝังและย้าเตือนให้บรรดาเจ้านายฝ่ายเหนือและประชาชนมีความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณว่าตนนั้นเป็นส่วนหนึ่งในพระราชอาณาจักรและจะได้มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนาและองค์พระมหากษัตริย์